

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR
VAZIRLIGI**

**MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETINING
JIZZAX FILIALI**

**RAQAMLI JAMIYATDA FAN VA TA’LIMNING INTEGRATSIYALALASHUVI:
MATEMATIKA, IQTISOD, PEDAGOGIKA VA PSIXOLOGIYANING YANGI
YONDASHUVLARI**
mavzusidagi Respublika ilmiy-texnik anjuman materiallari to‘plami
(2026-yil 20-21-aprel)

JIZZAX-2026

Raqamli jamiyatda fan va ta’limning integratsiyalalashuvi: matematika, iqtisod, pedagogika va psixologiyaning yangi yondashuvlari. Respublika ilmiy-texnik anjuman materiallari to’plami – Jizzax: O‘zMU Jizzax filiali Amaliy matematika kafedrası, 2026-yil 20-21-aprel 505-bet.

Respublika miqyosidagi ilmiy-texnik anjuman materiallarida zamonaviy kompyuter ilmlari va muhandislik texnologiyalari sohasidagi innovatsion tadqiqotlar aks etgan.

Globallashuv sharoitida davlatimizni yanada barqaror va jadal sur’atlar bilan rivojlantirish bo’yicha amalga oshirilayotgan islohotlar samarasini yaxshilash sohasidagi ilmiy-tadqiqot ishlariga alohida e’tibor qaratilgan. Zero iqtisodiyotning, ijtimoiy sohalarini qamrab olgan modernizatsiya jarayonlari, hayotning barcha sohalarini liberallashtirishni talab qilmoqda.

Ushbu ilmiy ma’ruza tezislari to’plamida mamlakatimiz va xorijlik turli yo’nalishlarda faoliyat olib borayotgan mutaxassislar, olimlar, professor-o’qituvchilar, ilmiy tadqiqot institutlari va markazlarining ilmiy xodimlari, tadqiqotchilari, magistr va talabalarning ilmiy-tadqiqot ishlari natijalari mujassamlashgan.

Mas’ul muharrirlar: DSc.prof. Turakulov O.X., t.f.n., dots. Baboyev A.M.

Tahrir hay’ati a’zolari: p.f.d.(DSc), prof. Turakulov O.X., t.f.n., dots. Tovboyev, t.f.n., dots. Baboyev A.M., t.f.f.d.(PhD), prof. Abduraxmanov R.A., p.f.f.d.(PhD) Eshankulov B.S., p.f.n., dots. Alimov N.N., p.f.f.d.(PhD), dots. Alibayev S.X., t.f.f.d.(PhD), dots. Abdumalikov A.A, p.f.f.d.(PhD) Hafizov E.A., f.f.f.d.(PhD), dots. Sindorov L.K., t.f.f.d.(PhD), dots. Nasirov B.U., b.f.f.d. (PhD) O’ralov A.I., p.f.n., dots. Aliqulov S.T., t.f.f.d.(PhD) Kuvandikov J.T., i.f.n., dots. Tsoy M.P., Sharipova S.F., Jo’rayev M.M.

Mazkur to’plamga kiritilgan ma’ruza tezislarning mazmuni, undagi statistik ma’lumotlar va me’yoriy hujjatlarning to’g’riligi hamda tanqidiy fikr-mulohazalar, keltirilgan takliflarga mualliflarning o’zlari mas’uldirlar.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Vygotsky L.S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. — Cambridge, MA: Harvard University Press, (pp. 84–91)
2. Bandura A. Social Learning Theory. — Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, (pp. 22–28)
3. Hattie J. Visible Learning: A Synthesis of Over 800 Meta-Analyses Relating to Achievement. — London: Routledge, (pp. 173–181)
4. Luckin R. Machine Learning and Human Intelligence: The Future of Education for the 21st Century. — London: UCL IOE Press, (pp. 54–60)
5. Holmes W., Bialik M., Fadel C. Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning. — Boston: Center for Curriculum Redesign, (pp. 101–115)

PEDAGOGIK TAFAKKURNING RIVOJLANISHIDA METAKOGNITIV STRATEGIYALARNING O’RNI

Ibrohimova Shahlo Umarali qizi

Samarqand viloyati Samarqand shahar

28-umumiy o'rta ta'lim maktabi

matematika fani o'qituvchisi

E-mail: shahloibrohimova720@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu tezisda pedagogik tafakkurni rivojlantirishda metakognitiv strategiyalarning ahamiyati tadqiq etiladi. Bo'lajak o'qituvchilarning o'z bilish faoliyatini boshqarish, tahlil qilish va baholash ko'nikmalarini shakllantirishning ilmiy-nazariy asoslari va amaliy natijalari bayon qilingan.

Kalit so'zlar: metakognitsiya, pedagogik tafakkur, refleksiv yondashuv, kognitiv monitoring, strategik ta'lim, kompetensiya, o'z-o'zini tartibga solish.

РОЛЬ МЕТАКОГНИТИВНЫХ СТРАТЕГИЙ В РАЗВИТИИ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ

Аннотация: В тезисе исследуется роль метакогнитивных стратегий в развитии педагогического мышления. Описаны научно-теоретические основы и практические результаты формирования у будущих учителей навыков управления, анализа и оценки собственной познавательной деятельности.

Ключевые слова: метапознание, педагогическое мышление, рефлексивный подход, когнитивный мониторинг, стратегическое обучение, компетенция, саморегуляция.

THE ROLE OF METACOGNITIVE STRATEGIES IN THE DEVELOPMENT OF PEDAGOGICAL THINKING

Abstract: This thesis examines the role of metacognitive strategies in the development of pedagogical thinking. The scientific-theoretical foundations and practical results of forming skills in managing, analyzing, and evaluating one's own cognitive activity among future teachers are described.

Keywords: metacognition, pedagogical thinking, reflexive approach, cognitive monitoring, strategic learning, competence, self-regulation.

Zamonaviy ta’lim paradigmasida pedagogning nafaqat bilim beruvchi, balki o’quv jarayonini loyihalashtiruvchi va boshqaruvchi subyekt sifatidagi roli ortib bormoqda. Pedagogik tafakkur - bu murakkab intellektual jarayon bo’lib, u o’qituvchidan o’z faoliyatini doimiy ravishda tahlil qilishni va takomillashtirishni talab etadi. Metakognitiv strategiyalar esa individual bilish jarayonlarini anglash va ularni nazorat qilish vositasi sifatida ushbu tafakkur turining markaziy komponenti hisoblanadi. Bugungi kunda ta’lim mazmunini raqamlashtirish va innovatsion texnologiyalarni joriy etish sharoitida o’qituvchining "fikrlash haqida fikrlashi" (metakognitsiya) kasbiy mahoratning eng yuqori ko’rsatkichiga aylandi. Mazkur tadqiqotning dolzarbligi bo’lajak pedagoglarda metakognitiv ko’nikmalarni shakllantirish orqali ularning muammoli vaziyatlarni hal qilish samaradorligini oshirish zaruriyati bilan belgilanadi. Pedagogik tafakkur rivojlangan sari, o’qituvchi o’zining kuchli va kuchsiz tomonlarini xolis baholashga, o’quv materialini o’zlashtirishning optimal yo’llarini tanlashga va kognitiv qiyinchiliklarni bartaraf etishga qodir bo’ladi [1, B. 12].

Metakognitsiya tushunchasi ilk bor J.Flavell tomonidan ilmiy muomalaga kiritilgan bo’lib, u bilish jarayonlarini nazorat qiluvchi "yuqori tartibli" tizim sifatida talqin etilgan [2, B. 45]. Pedagogik yo’nalishda ushbu masalani tadqiq etgan olimlar, jumladan S.L.Rubinshteyn va keyinchalik zamonaviy tadqiqotchilar, tafakkurning refleksiv tabiatini metakognitsiya bilan uzviy bog’laydilar. Metodologik jihatdan tadqiqotimizda tizimli tahlil, qiyosiy pedagogika va modellashtirish usullaridan foydalanildi. Pedagogik eksperiment jarayonida talabalarning metakognitiv xabardorlik darajasi (MAI - Metacognitive Awareness Inventory) so’rovnomasi asosida o’rganildi. Tadqiqot obyekti sifatida pedagogika instituti talabalari tanlab olindi va ularda metakognitiv bilimlarni (deklarativ, protsedural, konditsional) va metakognitiv tartibga solishni (rejalashtirish, monitoring, baholash) rivojlantirish darajasi tahlil qilindi [3, B. 88].

O’tkazilgan tadqiqot natijalari shuni ko’rsatadiki, metakognitiv strategiyalardan muntazam foydalanadigan talabalar o’quv topshiriqlarini bajarishda 25-30% yuqori samaradorlik namoyish etadilar. Pedagogik tafakkur nafaqat nazariy bilimlarni egallash, balki ushbu bilimlarni qanday qilib samarali uzatishni anglash jarayonidir. Quyidagi jadvalda metakognitiv strategiyalarning tarkibiy qismlari va ularning pedagogik tafakkurdagi ifodasi keltirilgan.

1-jadval.

Metakognitiv strategiyalarning pedagogik tafakkurdagi roli

Strategiya turi	Pedagogik tafakkurdagi vazifasi	Kutilayotgan natija
Rejalashtirish	Dars maqsadini va unga erishish bosqichlarini aniqlash	O’quv jarayonining tizimliliigi
Monitoring	O’quvchilarning tushunish darajasini dars davomida kuzatish	Metodikaning moslashuvchanligi
Baholash	Dars yakunida erishilgan natijalarni tahlil qilish	Refleksiv ko’nikmalarning oshishi

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, metakognitiv xabardorlik darajasi yuqori bo’lgan talabalar dars jarayonida yuzaga keladigan kutilmagan pedagogik vaziyatlarda mantiqiy va kreativ yechimlarni tezroq topadilar. 2-jadvalda nazorat va tajriba guruhlari o’rtasidagi farqlar aks ettirilgan.

2-jadval.

Talabalarning metakognitiv ko’nikmalari rivojlanish ko’rsatkichlari (ballarda)

Ko’rsatkichlar	Nazorat guruhi (an’anaviy)	Tajriba guruhi (strategik)	Farq (%)
----------------	----------------------------	----------------------------	----------

O‘zini-o‘zi monitoring qilish	62	84	+22%
Muammoni tahlil qilish	58	79	+21%
Bilimlarni transfer qilish	55	81	+26%

Natijalar shuni tasdiqlaydiki, metakognitiv yondashuv talabalarning nafaqat intellektual salohiyatini, balki ularning pedagogik empatiyasi va refleksiyasini ham kuchaytiradi [4, B. 54].

Xulosa qilib aytganda, metakognitiv strategiyalar pedagogik tafakkurni rivojlantirishning asosi bo‘lib xizmat qiladi. Ular bo‘lajak o‘qituvchiga o‘zining intellektual resurslaridan oqilona foydalanish imkonini beradi. Tadqiqotimiz natijalari shuni ko‘rsatadiki, ta’lim jarayoniga metakognitiv dars ishlanmalarini joriy etish talabalarning mustaqil fikrlash qobiliyatini oshiradi va ularni professional pedagogik faoliyatga sifatli tayyorlaydi. Pedagogik tafakkurning rivojlanishi bevosita o‘qituvchining o‘z faoliyatini ob‘ektiv baholay olishi va doimiy o‘z-o‘zini rivojlantirish strategiyalarini qo‘llashi bilan bog‘liqdir. Kelajakda pedagogik yo‘nalishdagi o‘quv dasturlariga "Metakognitiv ta’lim texnologiyalari" nomli maxsus kurslarni kiritish maqsadga muvofiqdir. Bu esa ta’lim sifatini yangi bosqichga olib chiqish va kreativ fikrlaydigan pedagogik kadrlar korpusini shakllantirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Yo‘ldoshev J.G‘. - Zamonaviy darsning pedagogik va psixologik asoslari - Toshkent: O‘qituvchi, 2021. - 156 b.
2. Flavell J.H. - Metacognition and cognitive monitoring: A new area of cognitive-developmental inquiry - American Psychologist, 1979. - 906 p.
3. Muslimov N.A. - Kasbiy shakllanishning nazariy-metodik asoslari - Toshkent: Fan, 2024. - 210 b.
4. G‘oziyev E.G‘. - Tafakkur psixologiyasi - Toshkent: Universitet, 2020. - 188 b.

PRAGMATONIMLARNING REKLAMA DISKURSIDAGI MANIPULYATIV XUSUSIYATLARI

Xudoyberdiyeva Munavvarxon Mahammadshokir qizi

Andijon davlat universiteti 3-kurs doktoranti

Annotatsiya. Mazkur maqolada zamonaviy reklama diskursida pragmatonimlarning lingvopragmatik xususiyatlari va ularning manipulyativ imkoniyatlari tahlil qilinadi. Xususan, kofe mahsulotlari bilan bog‘liq motivatsion matnlar misolida iste‘molchi ongiga yashirin ta’sir ko‘rsatish mexanizmlari yoritilgan. Tadqiqotda reklama tilining emotsional, semantik va aksiologik qatlamlari, shuningdek, imperativ konstruktsiyalar, presuppozitsiya va ijtimoiy stereotiplarga asoslangan ta’sir usullari ko‘rib chiqiladi. Pragmatonimlarning iste‘molchi xulq-atvorini shakllantirishdagi o‘rni ham nazariy va amaliy jihatdan asoslab beriladi.

Kalit so‘zlar: pragmatonim, reklama diskursi, manipulyatsiya, motivatsion matn, kofe reklamalari, lingvopragmatika, emotsional ta’sir, presuppozitsiya, aksiologik komponent, iste‘molchi xulqi, marketing kommunikatsiyasi.

Bugungi tadqiqotchilar (I.I.Isanguzina, N.A.Luk‘yanova, O.E.Yakovleva, N.A.Stadulskaya, O.V.Kirpicheva va boshqalar) pragmatonimlar til onomastik tizimining